

**Danilo Polić**

Odeljenje za filozofiju

Filozofski fakultet

Univerzitet u Beogradu

## VITGENŠTAJN O PRIRODI FILOZOFIJE

**Apstrakt:** U ovom radu pokušaću da izložim Vitgenštajnovu (Wittgenstein) shvatanje prirode filozofije koje razmatra u *Filozofskim istraživanjima*. Biće reči o tome kako Vitgenštajn vidi filozofiju kao disciplinu; šta su za njega zadaci filozofije, čega bi filozofija trebala da se kloni, čemu filozofija treba da stremi, koja je uloga filozofije kao takve, kakva je priroda filozofskih problema itd. Prvo ću izložiti shvatanje prirode filozofije koje Vitgenštajn kritikuje, tradicionalno shvatanje filozofije, a zatim ću izložiti njegovo shvatanje filozofije u opštim crtama, oslanjajući se samo na njegova *Filozofska istraživanja*. Zatim ću te teze iz *Filozofskih Istraživanja* dopuniti izlaganjem Bejkerove (Baker) pozne interpretacije Vitgenštajna i Hakerove (Hacker) kritike Bejkera. I na kraju rada ću pokušati da primenim Vitgenštajnovu shvatanje prirode filozofije na konkretan filozofski problem (problem znanja). Cilj: nakon pregleda onoga što Vitgenštajn kaže o filozofiji u svojim *Filozofskim Istraživanjima*, pokušaću da proverim da li su filozofski problemi pseudoproblemi ili su oni i u svetlu Vitgenštajnovog shvatanja filozofije vredni pažnje. Rezultat ovog rada treba da pokaže da čak i prema Vitgenštajnovom shvatanju filozofije će iz filozofije zapravo nestati samo neki filozofski scenariji (čak je i to otvoreno za diskusiju) za koje se možda može reći da su nastali zbog zloupotrebe jezika, dok će ostali problemi ostati i u svetlu njegove filozofije kao legitimni i dostojni uloženog truda i vremena na njihovo rešavanje.

## Tradicionalno shvatanje filozofije

Počecu sa izlaganjem shvatanja filozofije koje Vitgenštajn kritikuje u *Filozofskim istraživanjima*<sup>1</sup> u odeljcima od §89 do §133. Ovakvo shvatanje prirode filozofije bi se moglo, prema mom mišljenju, izložiti u sledećih nekoliko opštijih teza:

1. Filozofija treba da teži potpunoj preciznosti, strogoći i jasnoći po ugledu na logiku (odeljci FI §89, §90, §91, §94, §99, §100, §101, §103, §105, §107, §108). Vitgenštajn na ovakvo shvatanje gleda kao na zaslepljenost idealom.

2. Filozofija taj ideal treba da postigne uz pomoć stroge, precizne i podrobne analize naše pojmovne mreže i time iznese na svetlost dana ono što je *novo*, što je bilo skriveno ispod površine (odeljci FI §90, §91, §92). Ova teza pretpostavlja da reči imaju nekakva skrivena značenja koja mi analizom treba da otkrijemo. Smatra se da naš jezik nije u redu onakav kakav je. Vitgenštajn misli suprotno. On smatra da je svaka rečenica u našem jeziku u redu onakva kakva je (FI §98).

3. Filozofija ne treba da ima samo korektivnu ulogu, ona treba da ima i objašnjavalačku moć, da postavi teoriju koja će objasniti kako stare tako i nove fenomene (FI §109). Vitgenštajn smatra suprotno, filozofija treba da bude samo korektivna, bez teorija, umesto objašnjenja treba da sadrži opise (FI §109).

4. Filozofija treba da poče od prostih i jasnih jezičkih igara kao preliminarnih studija za neko buduće stvaranje jezičkih pravila i reformisanje onog dela jezika koji nije jasan (FI §130, §132). Vitgenštajn smatra da problemi nastaju upravo kada se jezik obrće na prazno a ne kada funkcioniše (FI §130, §132).

Sada ću komentarisati svaku od ovih teza i pokušati da ih podržim tekstem iz Vitgenštajnovih *Filozofskih istraživanja*.

1. Ovu tezu je, prema mom mišljenju, Vitgenštajn najviše kritikovao. Na potrebu da sve uredimo po ugledu na logiku Vitgenštajn ukazuje već u §89 kada izlaže prirodu logike. On kaže da je logici

---

<sup>1</sup> U daljem tekstu L. Vitgenštajn, *Filozofska istraživanja* bice označena sa FI.

svojevrsna neka dubina i opšte značenje, da se ona nalazi u temelju svih nauka. Pa da onda mi uz pomoć logičkog posmatranja pokušavamo da istražujemo suštinu stvari. „Ono (logičko posmatranje) ne nastaje iz interesovanja za činjenice zbivanja u prirodi niti iz potrebe da se shvate kauzalne veze, nego iz nastojanja da se razume fundament ili suština svega empirijskog.” (Vitgenštajn 1980: 76) S’ tim što on u nastavku ovog paragrafa skreće pažnju na to da nama ne treba novo iskustvo, već da mi samo pokušavamo da razumemo ono što je već pred nama. Jer nam se čini da to ne razumemo.

U §90 on nam skreće pažnju na to da naše istraživanje ne zanimaju pojave (to je, moglo bi se reci, područje nauke) već iskazi o pojavama, pa je onda naše ispitivanje gramatičke prirode, pa zbog toga imamo nesporazume koji se odnose na upotrebu reči u različitim oblastima našeg jezika.

U §91 prvi put u ovom delu *Filozofskih istraživanja* pojavljuje se formulacija: „ali sad to (pokušaj da se nesporazumi odstrane tako što ćemo sve potpuno i precizno definisati) može da izgleda kao da stremimo specijalnom stanju potpune preciznosti i *kao da je to stvarni cilj* našeg istraživanja.” (Vitgenštajn 1980: 77) Ovde treba primetiti to da Vitgenštajn ne smatra da nesporazume treba rešavati na ovaj način. On kaže „izgleda... kao da je to stvarni cilj”. To znači da specijalno stanje potpune preciznosti nije naš krajnji cilj, ili bar da se on ne ostvaruje na taj način. Kasnije ćemo videti da Vitgenštajn ne želi idealni jezik, on smatra da je obični, svakodnevni jezik dobar ovakav kakav je.

U §94 nam skreće pažnju na funkcionalnost i valjanost običnog jezika, dok je težnja za ovim idealnim, potpuno preciznim, jezikom ukorenjena u naše poglede na svet i da nas upravo ta tendencija da tražimo idealno šalje u lov na himere.

U §98 on iznosi svoj stav da je svaka rečenica našeg jezika u redu onakva kakva je, a to znači da mi ne težimo za nekim idealom, kao da obične neodređene rečenice nemaju sasvim besprekoran smisao i da mi tek treba da konstruišemo jedan savršen jezik. On smatra da gde ima smisla tu mora imati i reda, a ako u rečenicama običnog jezika ima smisla onda mora u njima imati i reda.

U §99 nastavlja ovu argumentaciju. Kaže da se može reći da je nešto ostalo nedorečeno ali ne i da rečenica ima neodređen smisao. Jer neodređen smisao, kako on kaže, nije uopšte smisao; kao što neodređena granica i nije granica. „Možda se tu ovako misli: kad kažem »Dobro sam tog čoveka zaključao u sobi – samo su jedna vrata ostala otvorena« – onda ga ja uopšte i nisam zaključao. On je samo prividno zaključan.” (Vitgenštajn 1980: 78)

U §100 jasno kritikuje stanovište prema kome mi treba da izgradimo idealan jezik. Na početku ovog odeljka Vitgenštajn nastavlja o onome o čemu je bilo reči u §98 i §99, pitanjem da li se uopšte može smatrati igrom ono što ima neodređenosti u pravilima. Jer ako nam je logika uzor, u našem idealnom jeziku neodređenosti nema mesta. On kaže da čak i ako slučajeve iz §98 i §99 (nedorečenost i nedovoljnu savršenost običnog jezika) nazovemo igrom to u svakom slučaju neće biti savršena igra. To je pogrešno razumevanje uloge koju ima ideal u našem načinu izražavanja. Nama ta duboko usađena težnja za idealnim jezikom ne dopušta da sagledamo svakodnevni jezik onakvim kakav on zaista jeste, a prema Vitgenštajnovom mišljenju on je sasvim funkcionalan i zadovoljavajući.

U §101 jasno izlaže problem sa stanovištem koje zahteva idealan jezik. On kaže: „Želimo da kažemo da u logici ne može da postoji neodređenost. Sad nas zaokuplja ova ideja: **ideal mora da se nalazi u stvarnosti**. Međutim, još se ne vidi *kako* se on tu nalazi i ne razume se suština ovog “mora”. Mi verujemo: on mora da je u njoj, jer nam se čini da ga tu već vidimo.” (Vitgenštajn 1980: 79)

U §103 Vitgenštajn nastavlja da kritikuje ovu zaslepljenost idealom. On kaže da nam je ideal u mislima čvrsto uasđen, da ne možemo da pobegnemo od njega. Taj ideal je poput naočara, šta god da pogledamo vidimo kroz njih, i ne pada nam na pamet da ih skinemo. Mi ne možemo da ih skinemo jer ih još uvek nismo svesni. Treba nam neko sa strane da nam skrene pažnju na te naočare, na taj duboko usađeni ideal.

U §105 nam skreće pažnju na problem do koga dolazi u slučaju insistiranja na idealnom jeziku. Vitgenštajn smatra da ako verujemo da taj ideal moramo da nađemo u običnom jeziku, mi postajemo

nezadovoljni onim što se u običnom životu naziva “rečenica”, “reč”, “znak”.

§106 Teško nam je da ostanemo prisebni pored ovako jako usađene potrebe za idealom, teško je da shvatimo da treba da ostanemo kod običnog jezika, da nam ne treba novi jezik, da je ovaj dovoljno dobar. Vitgenštajn ovaj proces traženja idealnog jezika naziva stranputicom na kojoj izgleda kao da moramo da opišemo sve od poslednjih sitnica, koje mi opet našim sredstvima ne bismo mogli da opišemo.

§107 Što više analiziramo i ispitujemo stvarni jezik, to je sukob između njega i ovog zahteva za idealom veći. On čak kaže da taj sukob postaje nepodnošljiv; i da taj zahtev preti da se pretvori u nešto prazno. Drugim rečima, upravo u toj jakoj želji da sve dovedemo pod konac i nastaje problem. Jezik počinje da se obrće na prazno i nastaju problemi kojih uopšte ne bi bilo kada bismo ostali pri stvarnoj upotrebi. Mi smo ti koji sami sebi stvaramo probleme menjajući i postavljajući nekakve nove i stroge zahteve pred naš jezik. „Predrasudu o kristalnoj čistoti možemo da odstranimo samo tako što ćemo obrnuti celo naše posmatranje. (Moglo bi da se kaže: posmatranje mora da se obrne, ali oko naše stvarne potrebe kao stožera.)” (Vitgenštajn 1980: 80) Vitgenštajn opominje da ni filozofija logike ne govori o rečenicama i rečima u drugom smislu nego što se to čini u običnom životu. Mi o jeziku govorimo kao što govorimo o šahovskim figurama, navodeći pravila igre a ne opisujuci njihove fizičke osobine. Pitanje “Šta je zapravo reč?” analogno je pitanju “Šta je šahovska figura?” Vitgenštajn oštro kritikuje ovaj pokušaj reforme i stvaranja novog savršenijeg jezika, i na njega gleda kao na nešto zbog čega zapravo i nastaju problemi sa kojima posle filozofija treba da se izbori.

2. Prema ovakvom shvatanju oblici izražavanja u svakodnevnoj upotrebi kao da su nerazloženi, kao da ima nešto što ne vidimo na prvi pogled. A nesporazume rešavamo kada to što je skriveno izvedemo na svetlost dana. Ovakvo stanovište Vitgenštajn iznosi u §91. Ako mi treba da analizom izvučemo to što ne vidimo na površinu i učinimo ga vidljivim, onda za nas ostaje skriveno ono što je već dostupno pogledu, običan jezik. Mi smo usresređeni na analizu i traženje nečeg novog i

nevidljivog toliko da smo izgubili iz vida ono što nam je dato i što je ispred nas. Vitgenštajn kritikuje i ovu tezu na osnovu njegovog shvatanja da je običan jezik dovoljno dobar u obliku u kome je, samo ga na nekim mestima treba učiniti preglednijim, tamo gde se smatra da to nije slučaj, a da je ovakva analiza nepoželjna i da nam ona čak i stvara dodatne probleme.

3. Tezu koju sam izneo pod brojem 3. Vitgenštajn ne formuliše eksplicitno (teško da se to može reći i za ove prethodne dve teze). Ovu tezu sam izveo kao negaciju onoga što on izlaže u odeljku §109. On kaže: „...I ne smemo da postavimo nikakvu teoriju. U našim razmatranjima ne sme da postoji ništa hipotetičko. Mora da se odstrani svako objašnjenje, a na mesto njega može da se pojavi samo opisivanje... ovi (filozofski problemi) nisu empirijski, nego se rešavaju uvidom u rad našeg jezika.” (Vitgenštajn 1980: 80) Pa sam ja kao stanovište koje kritikuje izložio kao suprotno onome što je on naveo. Recimo, kada kaže da ne smemo da postavimo nikakvu teoriju, ja sam to interpretirao kao stanovište koje on kritikuje prema kome je jedan od zadataka filozofije da formuliše teorije i daje objašnjenja. Vitgenštajn, kao što sam već naveo, oštro negira takav zadatak filozofije. On tvrdi suprotno, što se i vidi iz §109.

4. I ovu tezu sam interpretirao kao negaciju onoga što on izlaže u odeljcima §130 i §132. Recimo, u §130 on kaže: „Naše jasne i jednostavne jezičke igre **nisu** preliminarne studije za neko buduće stvaranje jezičkih pravila, - **nisu** početne aproksimacije, bez obzira na trenje i otpor vazduha. Jezičke igre **su** tu pre kao predmeti poređenja koji treba da osvetle odnose našeg jezika na osnovu sličnosti i razlika.” Ja sam ovo preformulisao u stanovište prema kome filozofija treba da poče od prostih i jasnih jezičkih igara kao preliminarnih studija za neko buduće stvaranje jezičkih pravila i reformisanje onog dela jezika koji nije jasan. Kao što se vidi iz citata, Vitgenštajn zauzima potpuno suprotnu poziciju od ove.

Ovo što sam izložio u ove četiri teze bi bilo, prema mom mišljenju, shvatanje prirode filozofije kome se Vitgenštajn protivi i koje kritikuje.

## Vitgenštajnovno shvatanje prirode filozofije

Sada ću izložiti u nekoliko teza Vitgenštajnovno shvatanje prirode filozofije iz *Filozofskih istraživanja* (odeljci §89 - §133).

1. Zadatak filozofije nije reforma jezika i stvaranje nekog novog savršenog jezika, već to da učini dostupnim pogledu i da *opiše* nesporazume, ako takvih ima, koji su nama već poznati. Filozofija se ne upliće u aktuelnu upotrebu jezika, ona može samo da ga opiše – ona ostavlja sve kako jeste (odeljci §97, §98, §107, §109, §116, §119, §120, §121, §122, §123, §124, §125, §131, §132).

2. Zadatak filozofije nije to da postavlja teorije i teze o svetu i da ga na taj način objašnjava, ona ne treba da teži objašnjenju novog iskustva. Filozofija treba da ostavi sve kako jeste, da se bavi samo poznatim i nama već dostupnim; filozofija samo iznosi pred nas, ona ne izvodi zaključke. “Filozofijom” bismo mogli nazvati i ono što je moguće pre svih novih otkrića i pronalazaka. Ovde se vidi razlika između filozofije, koja se ne bavi otkrićem novog iskustva, i nauke, koja se bavi isključivo otkrićem novih činjenica i predviđanja o svetu (odeljci §89, §90, §109, §126, §127, §128, §129).

3. Zadatak filozofije je da nas oslobodi duhovne uznemirenosti i tako vrati naš duh u njegovo normalno stanje; filozofija kao terapija (odeljci §105, §106, §107, §111, §112, §113, §125, §133).

Sada ću komentarisati svaku od ovih teza i pokušati da ih podržim tekstom iz Vitgenštajnovih *Filozofskih istraživanja*.

1. Na kraju odeljka §97 Vitgenštajn nam skreće pažnju da reči poput “jezik”, “iskustvo”, “svest” ako uopšte imaju neku primenu, onda ona mora biti isto tako niska kao primena reči “sto”, “lampa”, “vrata”. Ono što on ovde hoće da kaže je to da nam ne treba neka potpuna reforma jezika i stvaranje nekog novog značenja da bismo se služili ovim rečima “svest”, “iskustvo” itd. Njihova primena mora biti povezana sa načinom na koji se ove reči stvarno upotrebljavaju a ne sa nekim idealom koji je odvojen od svakodnevne upotrebe.

§98 Još jednom ponavljam reči iz ovog paragrafa: „svaka rečenica je u redu onakva kakva je”. Nije nam potreban idealni jezik već samo da damo bolji *opis* (ne objašnjenje ili određenje, jer opis ostavlja

stvari kakve jesu a objašnjenje i određenje mogu da dodaju nešto – setimo se da dodavanje nije zadatak filozofije prema Vitgenštajnovom shvatanju) pravila upotrebe tamo gde nam se čini da je to potrebno.

§107 Dok god insistiramo na nekom novom idealnom jeziku, preti nam opasnost od toga da se takav zahtev pretvori u nešto prazno. Nama je, naravno, u interesu da do toga ne dođe, dakle, treba da, prema Vitgenštajnovom mišljenju, takav zahtev napustimo.

§109 Filozofija je borba protiv omadijavanja našeg razuma sredstvima našeg jezika. Ako jezik koristimo na način na koji se on ne koristi, ako ga obrćemo na prazno, stvorićemo nekakve probleme koji uopšte ne treba da budu prisutni u našem jeziku. Ne treba da zloupotrebujemo fleksibilnost našeg jezika i time sebe dovodimo u neprilike.

§116 Takođe, u filozofiji ne treba da odstupamo od značenja koje reči imaju u svakodnevnoj upotrebi. „Kad filozofi upotrebljavaju neku reč – “znanje”, “biće”, “predmet”, “ja”, “iskaz”, “ime” – i nastoje da shvate suštinu stvari, uvek se moramo zapitati da li se ta reč stvarno tako upotrebljava u jeziku iz koga potiče? Mi reči sa njihove metafizičke upotrebe svodimo na njihovu svakodnevnu upotrebu.” (Vitgenštajn 1980: 81) Dakle, filozofija ne treba da menja značenje reči i da te iste reči koristi za neke svoje potrebe na potpuno dugačiji način od onog na koji se one koriste u jeziku iz koga potiču. Uvek treba da se držimo običnog jezika, ne želimo prigovor kontraintuitivnosti – da nam se prigovori da je naša upotreba termina u sukobu sa intuicijom, tj. običnom upotrebom. Setimo se, na primer, prigovora utilitarizmu da je prema njihovom stanovištu u izvesnim slučajevima dozvoljeno kažnjavanje nevinog, što je suprotno zdravom razumu i našoj moralnoj intuiciji. Isto tako treba da izbegavamo sukob sa običnim jezikom.

§119 Rezultati filozofije su otkrivanje besmislica i guka koje su izrasle razumu kad je jurišao na granice jezika.

§120 Kada govorimo o jeziku, moramo o njemu da govorimo svakodnevnim jezikom. Ako neko prigovori da je svakodnevni jezik previše grub i materijalan, Vitgenštajn mu odgovara sa pitanjem: „Ali kako se gradi neki drugi? ... Pa sad, tvoja pitanja (prigovori) su takođe



sročena na tom jeziku; morala su, dakle, da budu izražena tim jezikom ako je nešto trebalo da se upita (prigovori)!” (Vitgenštajn 1980: 82)

§121 Pogrešno je misliti da ako se filozofija bavi rečju “filozofija” onda se zapravo radi o nekakvoj filozofiji drugog reda, višeg reda. Vitgenštajn to pokazuje sa analogijom sa pravopisom; pravopis se bavi rečju “pravopis” i tu se ne može reći da se radi o nekakvom meta-pravopisu. To bi bilo potpuno nerazumevanje. Isto se može reći za filozofiju.

§122 Glavni problem našeg nerazumevanja je to što se nama upotreba nekih naših reči čini *nepregledna*. Taj problem filozofija treba da reši opisivanjem jezika, ne dodajući ništa novo.

§123 Filozofski problemi imaju oblik: “Ja se ne snalazim.” Pa je stoga, prema Vitgenštajnovom mišljenju, zadatak filozofije da nam obezbedi putokaze uz pomoć kojih ćemo se snaći. To se može izvesti, kao što sam već pominjao, samo uz pomoć opisivanja već datog i poznatog stanja stvari.

§124 Filozofija ni na koji način ne ume da se upliće u aktuelnu upotrebu jezika; ona može samo da ga opiše. Ona ne može niti bi trebalo da pokušava da ga (jezik) zasnuje. Filozofija treba da ostavi sve onako kako jeste.

§125 Zadatak filozofije nije da rešava protivrečnost uz pomoć logičkog i matematičkog otkrića, već da učini dostupnim pogledu stanje stvari pre nego što je došlo do rešenja protivrečnosti. Ta protivrečnost je zapravo zaplitanje u naša sopstvena pravila, a na filozofiji je da nam omogući da razumemo to zaplitanje, da nam omogući da ga jasno sagledamo.

§131 Mi želimo da izbegnemo nepodesnost naših tvrdnji tako što ćemo kao uzor postaviti jezik kao ono što on stvarno jeste, a ne neku njegovu modifikaciju sa kojom stvarnost mora da se podudara (dogmatizam u koji se lako zapada u filozofiji). Setimo se primera sa utilitarizmom (ne želimo da se sukobimo sa intuicijom i svakodnevnom, stvarnom upotrebom). Mi naše opise treba da uskladimo sa onim što je stvarno slučaj (da stvarnost i običnu upotrebu postavimo kao uzor) a ne da formulišemo teze i jezik kome stvarnost posle treba da se prilagođava.

§132 Još jednom moram da ponovim da prema Vitgenštajnovom stanovištu filozofija nema zadatak da reformiše jezik. Čak iako je takva reforma zarad praktičnosti moguća, to i dalje nije problem kojim treba filozofija da se bavi.

Filozofija treba da ostavi jezik onakvim kakav je, da da opise i na taj način učini problem jasnijim tamo gde nam se čini da problem postoji.

2. U ovoj tezi akcentat je na, bar prema mom mišljenju, razlici između tradicionalnog shvatanja filozofije i Vitgenštajnovog shvatanja. Kroz iznošenje te razlike na svetlost dana mi dobijamo jasnije granice ta dva shvatanja, pa samim tim i još jedan deo prirode filozofije (onako kako je Vitgenštajn vidi).

§89 Za filozofko istraživanje, prema Vitgenštajnovom mišljenju, bitno je to da se njime ne želi saznati ništa novo, nikakve nove činjenice. Mi samo hoćemo da razumemo nešto što nam je već pred očima. Jer čini nam se da to, u izvesnom smislu, ne razumemo. Za nauku ili za tradicionalno shvatanje filozofije se ne može reći ovako nešto. Nauka se bavi iskustvom, i usmerljena je na to da da teorije koje će otkriti nove činjenice, nama do sada nepoznate.

§90 Filozofsko istraživanje nije upravljeno na pojave, već na iskaže koje dajemo o pojavama. To istraživanje je zbog toga gramatičko. Nauka čini suprotno, ona se bavi pojavama. U izvesnoj meri ovo što važi za nauku važi i za tradicionalno shvatanje filozofije.

§109 Filozofija ne postavlja teorije, nauka i tradicionalno shvatanje filozofije postavljaju. U filozofiji, prema Vitgenštajnovom shvatanju, nema mesta za hipotetičko, u nauci ima. Filozofija treba da **odstrani** svako *objašnjenje* i zameni ga *opisom*, dok nauci je cilj da da objašnjenja činjenica koje srećemo u stvarnosti. Filozofski problemi nisu empirijske prirode i rešavaju se uvidom u rad jezika dok su problemi nauke isključivo empirijske prirode.

§126 Filozofija samo iznosi pred nas, ništa ne objašnjava i ne izvodi nikakve zaključke, što se ne može reći za nauku i za tradicionalno shvatanje filozofije. Vitgenštajn kaže da zbog toga što je sve dostupno pogledu, nema šta ni da se objašnjava. Jer ono što je skriveno nas i ne interesuje. "Filozofijom" možemo da nazovemo i ono što je moguće pre

svih novih otkrića i pronalazaka. To je upravo zbog toga što filozofiju, prema Vitgenštajnu, ne zanima da dođe do novih saznanja i otkrića.

§127 „Posao filozofa je prikupljanje uspomena u jednom određenom cilju.” (Vitgenštajn 1980: 83)

§128 Ako bismo u filozofiji hteli da postavimo teze, kao što se smatra u tradicionalnom shvatanju filozofije, o njima nikada ne bi moglo da dođe do diskusije, zato što bi se svi sa njima složili. A složili bi se sa njima jer su one takve da bi neslaganje sa njima pokazalo ili nedostatak zdravog razuma ili nedostatak razumevanja.

§129 Zadatak filozofije je da podseti i skrene pažnju na ono što nam je uvek pred očima, jer imamo tendenciju da ono što smo jednom uočili ne uočavamo više. Filozofija treba da nas podseti na ono što je skriveno jednostavnošću i svakodnevnosti.

Da sumiramo, filozofija se ne bavi empirijskim pojavama već iskazima o tim pojavama. Ona ne treba da otkriva nove činjenice i pravi teorije već da učini preglednim ono što nam je već poznato.

3. O ovoj tezi će biti još reči kasnije kada budem izložio Bejkerovu interpretaciju Vitgenštajna i Hakerovu kritiku ove interpretacije. Za sada ću se zadržati samo na *Filozofskim istraživanjima* i onome što se može zaključiti iz ovih četrdesetak odeljaka kojima se bavim u ovom radu. Na kraju odeljka §133 Vitgenštajn izlaže analogiju filozofije sa terapijom. Pre tog paragrafa, od §89 - §132, ova analogija se ne pominje. Ja sam izabrao nekoliko mesta na kojima se pominje duhovna uznemirenost, i smatram da ti odeljci mogu da, do izvesne mere, podrže ovu analogiju. Naime, radi se o poređenju gde se pravi paralela između uloge koju filozofija ima u rešavanju intelektualnih, duhovnih problema sa ulogom koju ima terapija pri lečenju bolesti. Problemi koji nastaju bilo zbog zloupotrebe jezika bilo zbog nepreglednosti naše pojmovne mreže čine naš duh uznemirenim; takvi problemi postaju uzrok promene našeg duševnog stanja, sa normalnog na uznemireno. Uloga filozofije je da duh vrati na prvobitnu poziciju, da ga sa stanja uznemirenosti vrati u njegovo normalno stanje. Jednostavno rečeno, filozofija treba da spreči intelektualnu uznemirenost i nelagodnost, kao što odgovarajuća terapija vraća pacijenta sa bolesnog na normalno stanje.

Sada ću izložiti paragrafe u kojima Vitgenštajn eksplicitno pominje duhovnu uznemirenost i rastrojstvo.

§105 Ako verujemo u ideal postajemo nezadovoljni običnim jezikom. Sada se dalje može pretpostaviti da to nezadovoljstvo traži dalju analizu jezika koja nas opet odvlači od svakodnevne upotrebe, pa se stanje dodatno pogoršava. Zato ne treba da težimo ka tom idealu. Da bismo izbegli nezadovoljstvo treba da ostanemo pri običnom jeziku. U drugom delu ovog paragrafa Vitgenštajn koristi i izraz “lupamo glavu”. Do toga nas dovodi težnja za potpunom preciznošću.

§106 Zbog te ukorenjene ideje o savršenstvu teško nam je da ostanemo *prisebni*, da shvatimo da moramo da ostanemo kod stvari svakodnevnog mišljenja. Ne smemo sebi da dozvolimo da dospemo na stranputicu na kojoj izgleda kao da moramo da opišemo sve do poslednjih sitnica, koje našim sredstvima ne možemo da opišemo. „Osećamo se kao da iskidanu paučinu treba da sastavimo prstima.” (Vitgenštajn 1980: 79) Zahvaljujući ovako slikovitom primeru, tačno može da se oseti frustracija i duhovna tortura o kojoj Vitgenštajn priča. Ali to nije jedini primer.

§107 Opet zbog težnje da sve opišemo do najmanjih sitnica dolazimo u sukob sa običnim jezikom. Izbor reči “sukob postaje *nepodnošljiv*” i primer sa poledicom, kojim Vitgenštajn opisuje taj sukob, je više nego dovoljan da nam prikaže u kakvom se duševnom stanju nalazi onaj ko sledi ovo stanovište prema kome nam je potreba potpuna preciznost i ništa manje od toga.

§111 Problemi koji nastaju pogrešnim tumačenjem uzrokuju duboka *uznemirenja*. Njihov koren je tako duboko u nama kao i oblici našeg jezika.

§112 „Poređenje prihvaćeno u obliku našeg jezika prouzrokuje lažan izgled koji nas *uznemiruje*. »Ali to ipak nije tako!« – kažemo. »Ali ipak mora da bude tako!«” (Vitgenštajn 1980: 81)

§113 „Ipak je tako« – **ponavljam sebi po stoti put**. Osećam se kao da bih mogao da uhvatim suštinu tog jezika samo kad bih svoj pogled sasvim oštro mogao da upravim na taj fakat, da ga pomerim u žižu.” (Vitgenštajn 1980: 81)

U ovim odeljcima §111, §112 i §113 osećamo nelagodnost kroz način pisanja. Pored toga Vitgenštajn i koristi termin “uznemiruje”. Kada kaže “ponavljam sebi po stoti put” vidimo da se radi o nekome ko je mučen nekim pitanjima na koje ne može da da odgovarajući odgovor pa se ubeđuje. Kroz cela ova tri paragrafa se oseća intelektualna nelagodnost izazvana pogrešnim pristupom problemima.

§125 Na početku ovog paragrafa Vitgenštajn skreće pažnju na to da filozofija treba da nam da pregled stanja koje nas *uznemirava* pre nastanka protivrečnosti koju kasnije pokušavamo da rešimo ili logikom ili matematikom. I ovde imamo stanje stvari koje kod nas izaziva nelagodnost i zahteva da bude rešeno.

§133 Na kraju ovog paragrafa Vitgenštajn izlaže analogiju između filozofije i terapije, kada kaže: „Ne postoji jedan filozofski metod, ali ima, dakako, metoda, u neku ruku različitih terapija.” On smatra da bi pravo otkriće u filozofiji bilo ono koje bi omogućilo filozofiji mir, takav da ona više ne bude mučena pitanjima koja i nju samu dovode u pitanje.

Filozofija treba uz pomoć opisa stanja koje je aktuelno i realno, bez dodavanja ili izvođenja nekih zaključaka da nam omogući pregledniji pogled na našu pojmovnu mrežu i da na taj način spreči, koliko može, duhovnu uznemirenost koja nastaje zbog različitih nesporazuma, uplitanja u pravila itd.

Ovo što sam do sada izlagao se odnosilo samo na *Filozofska istraživanja*. Bejker govori više o tezi da je “filozofija analogna terapiji”. Zbog toga ću sada ukratko izložiti prvo Bejkerovo shvatanje Vitgenštajna a zatim ću, da bih upotpunio sliku, izložiti i Hakerovu kritiku Bejkerove interpretacije.

#### Hakerova interpretacija Bejkerovog poznog shvatanja Vitgenštajna

Haker izlaže Bejkerovu interpretaciju u šest teza. Ja ću komentarisati prve četiri, jer smatram da sam ono što se govori u tezama pet i šest, manje više, već rekao u gornjem delu teksta. Naime to da su problemi sa kojima se susrećemo duboko ukorenjeni u našem jeziku, da se radi o nesporazumima koje treba rešiti podsećanjem na pravu,

uobičajenu upotrebu reči i preglednije opisivanje pravila gramatike i tome slično. Prve četiri Bejkerove teze su više usresređene na shvatanje da je filozofija analogna terapiji, a ja o tome nisam dovoljno govorio pa sam odlučio da tome posvetim više pažnje. Sada ću izložiti Hakerovu interpretaciju Bejkerovog shvatanja Vitgenštajna.

1. Metod filozofije je *primarno terapeutski*, zasnovan na frojdovskom modelu. Vitgenštajnovno shvatanje ima više sličnosti sa psiho–terapijom nego sa Rajlovom analitičkom filozofijom.

2. Vitgenštajnov metod se u biti odnosi na pojedinca. On je više formulisan za svakog “pacijenta” ponaosob nego za suprotstavljanje opštijim shvatanjima tradicionalnih filozofskih učenja i načina mišljenja, poput dualizma ili bihejviorizma u filozofiji duha, platonizma ili intuicionizma u filozofiji matematike. Njegov metod je konstruisan da pomaže i leči neuroze određenih pojedinaca, a ne da se bori sa opštim problemima. Na *Filozofska istraživanja* treba pre gledati kao na medicinski karton određenih osoba. Njegova koncepcija je zamišljena kao terapija samo onih koji boluju od neke forme duhovne uznemirenosti (intellectual torment). (Hacker 2007: 5)

3. Odgovornost za nesporazume u filozofiji, kao i odgovornost za poremećaj u psiho-analizi, je preneti na pacijenta. Krajnji cilj Vitgenštajnovog metoda je da pokaže kako da iz podsvesti iznesemo u svest predrasude, porive, težnje koje mi kao pojedinci nosimo u sebi. Metod koji je pogodan za to je dijalog, razgovor oči u oči sa pacijentom (ovo će Haker komentarisati kao posebnu tezu, biće oznacena sa brojem 4). Ono što se tom metodom cilja jeste samospoznaja i samorazumevanje, i ono što želi da se postigne je poboljšanje slobodnog mišljenja kod pojedinca i njegova duhovna uravnoteženost.

4. Filozofska diskusija se manje tiče konstrukcije rigidnih argumenata dobijenih iz dobro proverenih premisa; nema više pokušaja da se sastavi skup gramatičkih činjenica, da se uokviri kontradikcija. Ovu tezu neću komentarisati jer sam već pominjao paragrafe gde Vitgenštajn skreće pažnju na to da filozofija ne treba da izvodi zaključke, i da ne treba da postavlja teze jer će se svi sa tim tezama složiti pa samim tim i nema mesta za raspravu i konstrukciju argumenata.

5. Bejker smatra da je glavni izvor grešaka i nesporazuma slika, i da se slici ne može suprotstaviti argument. Zbog toga je pravi izbor filozofskog metoda ponuda alternativnih slika onima koji su obolevili od duhovne uznemirenosti. Ovu tezu takođe neću komentarisati jer je ranije bilo reči oko izvora nesporazuma i oko toga kako ih treba resiti.

Ovako Haker predstavlja Bejkerovu interpretaciju Vitgenštajna. Bejker navodi, kako Haker kaže, da se dokazi za ovu interpretaciju nalaze s jedne strane u Vitgenštajnovim delima, a s druge strane u Vajsmanovom delu *Kako ja vidim filozofiju*. U tom delu je ponuđena potpuna i dobro razvijena koncepcija filozofije kao terapije koja je zasnovana na frojdovskom modelu, i da to predstavlja način na koji je Vitgenštajn razmišljao o filozofiji i filozofskom metodu u ranim 1930-im a možda i kasnije. (Hacker 2007: 6)

Haker smatra da su na Bejkera dosta uticala Vajsmanova dela, ali takodje smatra i to da je Bejker pogrešno interpretirao Vajsmana i Vajsmanov odnos sa Vitgenštajnom. Pored toga on smatra da je Bejker čak pogrešno interpretirao i Vitgenštajnov metod i u ranim 1930-im a i kasnije.

Sada ću izložiti Hakerovu kritiku Bejkerove interpretacije Vitgenštajna. Pratiću Hakerov tekst i prvo ću izložiti u kratkim crtama kritiku Bejkerovog shvatanja odnosa između Vajsmana i Vitgenštajna. Zatim ću se kratko zadržati na analogiji sa frojdovskim modelom, i na kraju ću izložiti Hakerovu kritiku Bejkerovih teza (samo prve tri kao što sam već napomenuo; s tim što Haker treću tezu deli na dve teze, tako da će biti razmatrane ukupno četiri teze).

### Vajsman i Vitgenštajn

Haker smatra da Bejker greši kada interpretira Vajsmana, da je delo *Kako ja vidim filozofiju* napisano, iako pod očiglednim uticajem Vitgenštajna, ipak sa namerom da povuče granicu između njih. On kaže da Vajsman nigde ne nudi psihoanalizu kao model za filozofski metod. On nudi, kako Haker kaže, pravni model a ne neki koji je zasnovan na psihoanalizi. Prema Vajsmanu filozof ne treba da slike suprotstavlja slikama, već da spremi slučaj poput pravnika ("The philosopher builds

up a case” (Hacker 2007: 10)). Hacker zaključuje da je, zbog ovog pravnog modela koji Vajsman nudi kao filozofski model a koji se drastično razlikuje od Vitgenštajnovog, njegov model daleko od psihoanalitičkog za koga se čini da ga Bejker učitava u Vajsmanove spise.

### Vitgenštajn i analogija sa psihoanalizom

Haker potvrđuje shvatanje da je u ranim 1930-im postojala analogija između frojdovskog modela i Vitgenštajnovog. (Hacker 2007: 11) On onda navodi pet mesta na kojima se može videti analogija. Uglavnom se radi o opaskama poput te da je zadatak filozofije da nas podseti na običnu upotrebu, da nam omogući znakove/podsetnike (reminders) kako se ne bismo zapleli u pravila, da nam skrene pažnju na našu duboko usađenu težnju za idealom (o kojoj sam ranije već govorio) kako ne bismo posmatrali svet kroz predrasude i kroz ono što nam je usađeno u podsvest itd. Analogija se vidi na tome što on govori o iznošenju podsvesnog u svesno, a psihoanaliza se takođe bavi podsvesnim. Hacker nam još skreće pažnju na to da ne treba ovu analogiju tek tako prihvatiti, bez i malo opreza; jer je Vitgenštajn kasnije smatrao da je Frojdova analiza činila više štete nego koristi. Zbog toga je Vitgenštajn, kako kaže Hacker, kasnije izbegavao tu analogiju. Hacker navodi kao primer to što se ta tema u *Filozofskim istraživanjima* pominje na samo dva mesta, u §133 – Ne postoji jedan filozofski metod, ali ima, dakako, metoda, u neku ruku različitih terapija. i §255 – Filozof tretira problem; kao bolest. Ali ono što je bitno zapaziti je to da Vitgenštajn gleda na filozofske probleme kao na bolesti intelekta (duha) koje nalaze uporište u nepreglednoj i zloupotrebnoj gramatici a ne u pojedincu ili pacijentu, kako to Bejker tvrdi.

### Hakerova kritika Bejkerovih teza

1. *Primarno terapeutski metod.* Hacker se slaže da kasnija Vitgenštajnova filozofija ima terapeutski cilj. Filozofija treba da reši filozofske probleme koji su konceptualne prirode. Oni obično uključuju neka nerazumevanja i nesporazume oko gramtike jezika, pa se stoga



rešavaju razjašnjavanjem relevantnih gramatičkih struktura i eliminacijom pogrešno zasnovanih ideja koje stoje na putu jasnog pogleda na pravila upotrebe. Filozofija je onda terapijska zbog toga što vraća sa stanja uznemirenosti duha na optimalno stanje duha, kao što terapija vraća sa bolesnog na normalno, zdravo stanje. Vitgenštajnova terapija uključuje više metoda (FI §133). Jedna od tih metoda je podsetnik na to kako se određene reči stvarno koriste, kako se koriste u običnoj svakodnevnoj upotrebi. Filozofija treba da učini stanje koje nas zbunjuje preglednim, tako što će opisati pravila, a samim tim će i problem nestati. Cilj filozofije je da spreči prelaženje granica smislenog; da postavi zid tamo gde jezik ionako prestaje. Ona pravi konceptualnu mapu da bi nam omogućila lakše snalaženje i da nas spreči od mogućnosti da se u pojmovnoj mreži i upotrebi izgubimo.

2. *Vitgenštajnov metod se u biti odnosi na pojedinca.* Haker kaže da je pogrešno pretpostaviti da se njegov metod odnosi samo na određene probleme nekog određenog pojedinca. On kaže da ne može da nađe mesto na kome bi se ovakva tvrdnja mogla videti. Vitgenštajnova metoda je opštija od onoga što se ovom tezom tvrdi. Ona se odnosi na probleme i rešavanje problema koji su vezani za gramatiku, pa će samim tim pomoći svakome ko se uplete u njih; iz toga ne sledi da se ona odnosi na samo nekog određenog pojedinca i njegov problem lično. Kako Haker kaže ne odnosi se samo na bliske poznanike i prijatelje iz Beča i Kembridža; poprilično je opštija od toga. Haker navodi da je Vitgenštajn sebe smatrao uništiteljem zapadne filozofije, i da je teško zamislivo da je u isto vreme mislio da je njegov metod koristan samo pojedincima i bliskim prijateljima.

3. *Metoda lečenja razgovorom oči u oči koja ima za cilj samospoznaju i omogućavanje slobode mišljenja kod pojedinca.* Ono što je tačno, prema Hakerovom mišljenju, je to da je Vitgenštajn bio zabrinut za probleme nastale zbog nerazumevanja. Zato je bilo bitno naći način da se izrazi tako da sagovornik može da kaže: „Da, baš to je ono što sam mislio.” Vitgenštajnu je bilo stalo do te potvrde sagovornika, jer ako imamo ovakvu potvrdu onda smo uspešno izbegli nesporazum, pa samim tim i problem. Haker navodi da se Vitgenštajnu sviđao ovakav ispitivački metod jer je on omogućavao da se dođe do korena problema a i da se

dođe do rešenja (kada se složimo oko onoga šta je ko pod čime mislio i kada ustanovimo kako smo koristili pravila upotrebe reči). Ali nigde nema paragrafa, kaže Hacker, u kome je Vitgenštajnov metod ograničen samo na pojedince koji su duhovno uznemireni. On skreće pažnju na to da je Vitgenštajn ispitivao greške platonizma u matematici, intuicionizma u matematici ali ni u ovim slučajevima se ne radi o ograničenju na matematiku. Vitgenštajna je interesovalo poreklo nesporednosti, konfuzija i sl. Njegov cilj je bio da reši takve nesporednosti, ali on nikada ne bi tvrdio, kaže Hacker, da je njegov cilj poboljšanje ljudske slobode mišljenja. (Hacker 2007: 19) Dakle, ono što Hacker priznaje jeste to da je Vitgenštajn smatrao da je razgovor i potvrđivanje oči u oči plodan način za rešavanje nekih problema, onih koje je moguće tako rešiti, ali da to ne vodi samo cilju slobode mišljenja pojedinca, njegovoj samospoznaji i samorazumevanju. Implikacije su ipak dalekosežnije od toga.

4. *Odgovornost za nesporednosti u filozofiji, kao i odgovornost za poremećaj u psiho-analizi, je preneti na pacijenta.* Bejker tvrdi da prema Vitgenštajnu, mi nismo “žrtve” gramatičkih karakteristika našeg jezika, već da smo žrtve sopstvenih dogmi i predrasuda. (Hacker 2007: 19) Hacker kaže da je to pogrešno i da je Vitgenštajn jasno izneo da su problemi i konfuzije u filozofiji rezultat gramatike našeg jezika. Razlog zbog koga bi se mogla napraviti takva greška u interpretaciji bi bio taj što Vitgenštajn ponavlja koliko je naš jezik usađen u naš način razmišljanja. Da je gramatika usađena duboko u naše navike i način mišljenja i da joj je teško pobeći i biti svestan da se radi o navici i nesporednosti u gramatici kad se tako snažno misli da se radi o nekakvom problemu potpuno drugačije prirode. Pa tako postajemo žrtve varljivih formi našeg jezika. Tu filozofija dolazi na scenu kao borba protiv omađijavanja našeg razuma sredstvima našeg jezika (setimo se FI §109). U svakom slučaju, ne radi se o našim sopstvenim zabludama i dogmama već o uzrokovanju tih zabluda zahvaljujući karakteristikama naše gramatike; koren problema je u gramatici ne u “pacijentu”.

Sa ovim završavam izlaganje Hakerove kritike Bejkera i izlaganje Vitgenštajnovog shvatanja prirode filozofije. Nakon svega rečenog, sada ću pokušati da primenim Vitgenštajnovu shvatanje prirode filozofije na konkretan filozofski problem, na problem znanja. Cilj ovog

primenjivanja Vitgenštajnovog stanovišta na filozofski problem jeste provera statusa koji filozofski problemi imaju; naime, da li se pri promeni pogleda na filozofiju sa tradicionalnog na ovo Vitgenštajnovu shvatanje menja i status filozofskih problema.

Počecu sa Sokratom i Teetetom i njihovom raspravom oko upotrebe termina "znanje". Prvo pitanje koje se nameće je da li oni, a kasnije i svi epistemolozi, raspravljaju o upotrebi termina "znanje" ili o nekakvom entitetu kome treba da se dodeli etiketa sa natpisom "znanje"? U svetlu Vitgenštajnovog stanovišta, ako kažemo da traže entitet "znanje" verujem da bismo mogli da kažemo da oni u tom slučaju zloupotrebljavaju fleksibilnost i jezika i gramatike. Jer to što se može reći da i "znanje" treba da ima neki ontološki status, ne znači i da ono stvarno ima takav status, da je ono zapravo neki entitet, koji bismo mi trebali sada da tražimo. Ovde se rasprava oko ovog pitanja, naravno, ne bi završila, ali ovakva rasprava je definitivno sumnjivog karaktera ako je posmatramo kroz Vitgenštajnovu shvatanje. Ono što je mnogo bliže običnom jeziku i svakodnevnoj upotrebi (na šta nam Vitgenštajn uvek skreće pažnju kao nešto što je poželjno i čemu treba težiti) jeste rasprava o pravilima upotrebe termina "znanje". Ne bi se moglo reći da je besmisleno pitanje: Pod kojim uslovima ja mogu za sebe da tvrdim da nešto znam? Teetet i Sokrat raspravljaju upravo o zadovoljavanju takvih uslova i na kraju odustaju jer ne uspevaju da se izbore sa regresom u opravdanju. Da li to znači da zbog toga što pravila i uslovi za upotrebu tog termina nisu dovoljno jasni taj termin ne treba da koristimo? Ne, to nije slučaj. Taj termin nas dobro služi u običnom jeziku i svakodnevnoj upotrebi, ali ne možemo ostati ni samo na toj običnoj upotrebi; jer recimo, na sudu je potreban strožiji kriterijum za upotrebu tog termina. Ako neko tvrdi da zna ko je počinio zločin, sledi pitanje: kako on to zna? Ako se ispostavi da se radi o svedoku koji je starija osoba koja je u mraku bez naočara posmatrala zločin, njeno svedočenje ćemo sasvim opravdano i u skladu sa zdravim razumom uzeti sa velikim zagradama. Drugim rečima, detaljnije *opisivanje* uslova koji treba da budu zadovoljeni nije besmisleno. Dakle, filozofski problem "znanja" ostaje aktuelan iako ga posmatramo kroz Vitgenštajnovu shvatanje prirode filozofije. U Vitgenštajnovu odbranu, ovde se može reći da se samo radi

o potrebi da se jasnije odrede pravila upotrebe termina “znanje”. Za naše svakodnevne potrebe termin dobro funkcioniše a za preciznije određenje je potrebna dalja analiza na kojoj već rade filozofi.

Na kraju, ja bih bio sklon da kažem da problem saznanja, kao i drugi filozofski problemi (npr. metafizički problem promene, ličnog identiteta itd.), ostaju aktuelni i u Vitgenštajnovom shvatanju prirode filozofije. To je zato što nije besmisleno tražiti pregledniji opis gramatike koja stoji iza ovih problema. Takođe, dok pokušavamo da damo opis, mi se trudimo da ispunimo Vitgenštajnov uslov da se ne sukobimo sa običnim jezikom. Setimo se primera sa utilitarizmom i prigovorom da je utilitarizam kontraintuitivan, tj. u sukobu sa svakodnevnim načinom mišljenja. Dok se bavimo filozofskim problemima mi se i trudimo da ispunimo, ako ne sve a onda bar neke, od uslova na kojima Vitgenštajn insistira. Kao što sam pokazao, mi ne želimo da naš opis (ne objašnjenje, jer i dalje posmatramo filozofiju iz Vitgenštajnovе prespektive) nekog problema bude u sukobu sa zdravim razumom. Verovatno najteži zahtev koji Vitgenštajn postavlja pred filozofe je odustajanje od objašnjenja i od postavljanja bilo kakvih teza o onome što nas okružuje. I mislim da taj zahtev nije ispunjen u ovoj priči sa znanjem, ili je u najboljem slučaju to pitanje otvoreno za raspravu (s jedne strane imamo nekakva internalistička stanovišta koja smatraju jedno, sa druge strane eksternalisti smatraju drugo; a opet se i za jedne i za druge može braniti tvrđenje da oni ne donose ništa novo našem znanju već da samo opisuju stanje koje je aktuelno – samo sa različitim pristupom itd.).

U svakom slučaju, mislim da filozofski problemi ostaju aktuelni čak iako filozofiju posmatramo iz Vitgenštajnovе perspektive. Moje mišljenje je da ono što se postiže ovom promenom sa tradicionalnog na Vitgenštajnovо shvatanje jeste to da nestaju fantastični scenariji poput “mozga u posudi” ili Dekartovog zlog demona i njima sličnih. Jer za njih bismo možda mogli da kažemo da zloupotrebljavaju gramatiku i da jezik obrću na prazno.

#### Literatura:

1. P. M. S. Hacker, *Gordon Baker's late interpretation of Wittgenstein*, u G. Kahane, E. Kanterian, and O. Kuusela eds. *Interpretations of Wittgenstein*, Blackwell, Oxford, 2007.
2. Gordon Baker, Wittgenstein on Metaphysical/Everyday Use, *The Philosophical Quarterly*, Vol. 52, No. 208 (Jul., 2002), pp. 289-302, St John's College, Oxford
3. Ludvig Vitgenštajn, *Filozofska istraživanja*, Nolit, Beograd, 1980

**Danilo Polić**

### **Wittgenstein on the Nature of Philosophy**

**Abstract:** This paper will be an attempt to present Wittgenstein's understanding of the nature of philosophy as mentioned in his *Philosophical Investigations*. It will deal with the way Wittgenstein sees philosophy as a discipline, his views on the tasks of philosophy, matters philosophy should avoid and those it should aspire to, the role of philosophy as such, the nature of philosophical problems etc. First, the traditional view of philosophy, criticized by Wittgenstein, will be presented, followed by the general points of Wittgenstein's views of philosophy presented in his *Philosophical Investigations*. Furthermore, those points from *Philosophical Investigations* will be elaborated by using Baker's late interpretation of Wittgenstein and Hacker's critique of Baker. Finally, I will try to apply Wittgenstein's understanding of philosophy on a particular philosophical problem - the problem of knowledge. The aim of this paper, after reviewing Wittgenstein's views of philosophy in his *Philosophical Investigations*, is to examine whether the philosophical problems are pseudoproblems or, from Wittgenstein's point of view, valid. The result of this study should show that in Wittgenstein's philosophy only a few of the traditional philosophical scenarios - and even that is open for debate - would cease to be viewed as such, and would be dismissed as a misuse of language and its grammar, while a vast majority of other scenarios would remain as legitimate

problems, even in the light of his philosophy, worthy of our time and effort invested in solving them.